

İHMAL VE İSTİSMAR

Sürekli çocuklarımızı korumaktan bahsedip duruyoruz. Çocuklarımızı korumak için sokakta oynamasına izin vermiyoruz, okula yalnız başına gitmesine izin vermiyoruz, çoğu zaman arkadaşlarına bile göndermiyoruz. Peki ne zamana kadar koruyabiliriz çocuklarımızı? Ne kadar yetişebiliriz? Onları bu kadar koruyup kollamamız doğru mu?

Bu sorular hepimizin sormaya korktuğu sorular aslında. Çünkü biliyoruz ki aslında biz her zaman koruyamayız çocuklarımızı ve aslında bu kadar korumacı davranmamız hiç de doğru değil. Peki ne yapmalıyız?

Bizim ebeveyn ve öğretmenler olarak asıl görevimiz çocuklarımıza kendilerini korumayı öğretmek. Kulağa biraz itici de gelse, kendi başlarının çaresine bakmayı öğretmek.

Bireyler, nasıl tüm becerilerini geliştiriyor ve olgunlaştırıyorsa bağ kurma, ikili ilişki ve iletişim becerilerini de geliştirip olgunlaştırmaktadırlar. İşte tam da bu noktada küçük yaşlarda, gelişimin en yoğun olduğu zamanlarda çocuklarda meydana gelen ihmal ve istismar bu becerilerin gelişmesine ve olgunlaşmasına ket vurmaktadır.

İşte tamda bu yüzden; ihmal ve istismarın önlenmesi için ne olduklarını, ayırt edici özelliklerini ve risk faktörlerini bilmemiz önleyici olmamıza, karşılaştığımızda davranış ve tepkilerimizin nasıl olması gerektiğini bilmemiz travma durumunu tetiklememesine, neler yapılması gerektiğini ve hangi kurum/uzmanlara yönlendirebileceğimizi bilmemiz etkisini minimize etmemiz noktasında bizlere büyük fayda sağlayacaktır.

İhmal ve istismar tek başına bir kişi, kuruluş ya da kurumun üstesinden gelebileceği bir olgu değil, tümüyle toplumun çabası ve bilinçlendirilmesi ile önlenilecek bir olgudur. Bu yüzden ülkemizde yaklaşık son 10-15 yıldır araştırmalar yapılmakta ve çeşitli dernek, STK vb. toplumun bilinçlendirilmesi için çalışmalar düzenlemektedir.

Benim naçizane amacım ise bu yazı ile , yazılmış makale ve araştırmalardan edindiğim bilgiler ışığında; çocuk ihmal ve istismarının ne olduğu, türleri ve risk faktörlerinin bilinmesi, ilk adımda nelerin yapılması gerektiği ve yönlendirmeler konuları ile çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yapılmış araştırma bulgularını paylaşmak ve farkındalık oluşturmaktır.

Çocuk istismar ve ihmalinin tanımı

Çocuğun büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyen her türlü davranış olarak tanımlanabilen çocuk istismarına, insanlık tarihi boyunca her kültürde rastlanmaktadır Çocuk istismarı, günümüzde çok sık rastlanan ve meşru görülen bir şiddet biçimidir. Yasalarımıza göre, 18 yaş altındaki herkesin çocuk olarak kabul edildiği ülkemizde çocuk istismarı, ciddi yaralanmalara, sakatlıklara ve hatta ölümlere neden olabilen tıbbi, hukuki, sosyal yönleri olan önemli bir halk sağlığı sorunudur Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre çocuk istismarı, çocuğun, sağlığını, fizik gelişimini, psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlardır. Tanım aynı zamanda çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışları da içine alır. Davranışın mutlaka, çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli olarak yapılması koşul değildir

"Çocuk ihmali" ise, başta anne ve baba olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinlerin, çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel gereksinimlerini ihmal etmeleri sonucu, çocuğun bedensel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesi olarak tanımlanmaktadır¹, Çocuğun ihmal edilmesi de, istismar davranışı kadar önemlidir. Bir çocuğu ihmal etmek onu hırpalamak kadar zararlı olabilmektedir. Amerika'da resmi kurumlara ait ihbar bilgilerine göre, ihmal olaylarının %10'u ciddi fiziksel zararlara neden olmuştur

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ihmal ve istismarı içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak oldukça zordur.

Çocuklarımızı güçlü kılmak bilgilendirmek olası zararlardan korunmasını beraberinde getirir. Bu konuda okulda yapılan çalışmaların aileler tarafından da aktarılma biçimlerinin aynı olması gerekmektedir.. Çocuklarımıza aktarılacak bilgiler aşağıdaki belirtildiği gibi olmalıdır:

- Çocuklarımızın iyi dokunuş, kötü dokunuş ayrımını yapabilmesi
- Kötü dokunuşun ne olduğunu bilmesi
- İyi ve kötü dokunmayı fark etmede dikkatli olması
- Rahatsız eden dokunuşlara karşı yapılması gerekeni bilmesi
- Rahatsız olduğu durumlarla karşılaştığında hayır diyebilmesi
- Öğrendiği hayır deme, kaçma eylemini tehlikeli gördüğü kişilere karşı en hızlı şekilde, zorlanmadan, çekinmeden uygulayabilmesi
- Kendini koruma sorumluluğunu alması
- Başkalarına zarar vermeme alışkanlığı edinmesi

Öncelikle konu üzerinde düşündürmek ve çocuğu konuya hazırlamak için, çocuklara aşağıda verilen örneklerdeki durumlarda ne hissettikleri sorulur.

Örnek: *"Arkadaşınızla tokalaştığınızda ne hissedersiniz?"*

"Anne babanızla kucaklaştığınızda ne hissedersiniz?"

Daha sonra, *"Sizi bu şekilde (mutlu, rahat, iyi, sevilen ...v.s.) hissettiren başka ne gibi dokunuşlar olabilir?"* sorusu sorulur.

Dokunuşlar duyguları paylaşmak içindir." Sözüne dikkati çekmek gerekiyor.

Öğrenmeyi sağlamak için, Önceki sorulara verilen cevaplarla birlikte bu gibi dokunuşların bizi iyi ve rahat hissettirdikleri için "İyi dokunuşlar" olduğu kavratılır.

"Eğer bir arkadaşın gelip sana tekme atarsa ne hissedersin?"

"Hiç tanımadığın biri sana sıkıca sarılırsa ne hissedersin?" Vb. sorular sorulur, alınan cevaplar üzerinden *"Seni bu şekilde hissettiren başka ne gibi dokunuşlar olabilir?"* (vurmak, itmek, çimdiklemek ...) sorusu sorularak Üzüntü, Kızgınlık, Korku, Rahatsızlık gibi duygulara sebep olan dokunuşların "Kötü dokunuşlar" olduğu bilgisi verilir.

"Peki ya gıdıklanma ne tür bir dokunuştur?"

"Kimler gıdıklanmayı sever?", "Kimler gıdıklanmaktan hoşlanmaz?" diye sorulur.

Alınan cevaplara göre gıdıklanmayı sevenler için iyi dokunuş olduğu, gıdıklanmayı sevmeyenler için kötü dokunuş olduğu belirtildikten sonra, Gıdıklanmanın uzun sürdüğü durumlarda canımızın yandığı, nefesimizin kesildiği ve bazen ağlayacak kadar çok rahatsız

olduğumuzu söyleyerek, bazı dokunuşların iyi dokunuş olarak başladığı ama kötü dokunuşa dönüşebildiği vurgulanır.

Bu aşamada “Hoşlanmadığın her dokunuş kötü dokunuştur”, “Seni rahatsız eden her dokunuş kötü dokunuştur” .

İyi dokunuş, kötü dokunuş örnekleri vermek için aşağıdaki “İyi dokunuş – Kötü dokunuş listesinden yararlanılabilir.

İyi dokunuşlar: Uyandığında annenin sana sarılması ve öpmesi. Babanın iyi geceler dilemek için sarılması ve öpmesi. Büyükanne ve büyükbabanın ziyarete geldiklerinde herkesin birbirini kucaklaması ve öpmesi. Bayramlarda büyüklerin elini öpmek ve sarılmak İyi dokunmadır. Arkadaşının elini tutmak İyi dokunmadır. Arkadaşlarıyla tokalaşmak iyi dokunmadır. Hastalandığında doktorun ya da hemşirenin seni iyileştirmek için dokunması İyi dokunmadır.

Kötü dokunuşlar:

Kendini rahatsız veya güvensiz hissetmene neden olacak biçimde sana dokunma kötü dokunmadır. Canını acıtan dokunma kötü dokunmadır. Hoşlanmadığın her dokunuş kötü dokunuştur. Canını acıtmasa da. Dokunulmasını istemediğin halde sana dokunulursa bu kötü bir dokunmadır. Dokunan kişi kendini rahatsız hissetmene neden oluyorsa, bu kötü bir dokunmadır. Dokunma senin korkutuyor ve sinirlendiriyorsa, bu kötü bir dokunmadır. Birisi seni kendisine dokunmaya zorluyorsa bu kötü bir dokunmadır. Dokunan kişi bunu hiç kimseye söylememeni istiyorsa, bu kötü bir dokunmadır. Dokunan kişi bunu başkasına söylersen sana bir zarar vereceği tehdidinde bulunuyorsa bu kötü bir dokunmadır.

Kendini rahatsız hissetmene neden olan dokunmalar genellikle kötü dokunmalardır. Birisi sana istemediğin bir şekilde dokunduğunda bunu gizlemek zorunda değilsin. Kendinin kötü olduğunu düşünme. Kötü olan sen değil, sana kötü bir şekilde dokunan kişidir. Bedenin sana aittir. Sen istemiyorsan kimse sana dokunmamalıdır.

Bu ifadeler sadece sözde kalmamalı her zaman için çocuğun bu konudaki hassasiyeti göz önüne alınarak gerekirse çevredeki yetişkinler uyarılmalı. Tabii bu kolay bir şey değil. İnsanları kırmadan, incitmeden çocuğun bu konudaki hassasiyetine saygı göstermenin, ileride onun kendini koruyabilmesinin bir yolu olduğuna ikna etmek bazen epey zahmetli olabilir. Çocukların, sevdikleri bir insandan gelse bile, bir öpücüğü veya bedensel teması reddetme hakları vardır.

Vücudumuzdaki özel bölgeler bilgisi hatırlatılmalı “Bir başka Kötü Dokunuş, Sen istemediğin halde birinin senin vücudundaki özel bölgelere dokunması” bilgisi verilir. İzin vermediğin sürece hiç kimsenin vücudun özel bölgelerine dokunmaya hakkı olmadığı vurgulanarak “*Vücudun sana aittir, senin iznin olmadan sana hiç bir şey yapılmamalı, gerekirse vücudunu korumak için taktikler geliştirmelisin*”denir. İstisna olarak muayene esnasında doktorun, ya da banyo yaparken annenin yardım etmesi gibi durumlar olabileceği söylenir.

Kötü Dokunuşların bazen yabancılardan, bazen ise tanıdığı insanlardan gelebileceği anlatılır ve “Kim olursa olsun sana kötü bir şekilde dokunmaya hakkı yoktur, tıpkı senin kimseye kötü bir şekilde dokunmaya hakkın olmadığı gibi” denir.

Hedeflediğimiz Davranışın ortaya çıkarılması için, "Peki biz istemediğimiz halde biri bize istemediğimiz bir şekilde dokunursa ya da dokunmaya çalışırsa ne yapmalıyız?" diyerek önce onların bu konudaki düşünceleri dinlenilir. Daha sonra, çocuklara, uygunsuz bedensel teması karşı derhal ve kesin bir biçimde "Hayır" demeleri, güvenli olmayan durumlardan kaçınmaları ve bunu güvendikleri bir yetişkine anlatmaları öğretilir. Çocuklara, birileri şikâyetlerini ciddiye alıncaya kadar bu konuyu anlatmaları gerektiğinin vurgulanması da önemlidir.

Kendilerine yöneltilen dokunuşun iyi mi – kötü mü olduğuna ancak kendilerinin karar verebileceği gıdıklama örneğinden de yararlanılarak anlatılır. Gıdıklayan eğleniyor olsa da gıdıklanan rahatsız oluyorsa bu kötü dokunuştur.

Böylece çocuk bir tehlikeyle ya da hoşlanmadığı bir durumla karşılaştığında ne yapacağını bilir ve bu onda bir güven hissi de gelişmesine yardımcı olur. Toplum olarak duyarlılığımızı gösterip ihmal ve istismara uğrayan çocuklara yardımcı olmak için ulaşılabilecek kanalların neler olduğunu bilmek önemli. 183 ve 155 aracılığı ile bilgi verilebildiği gibi şahsi olarak savcılığa suç duyurusunda bulunulabileceği unutulmamalı

Şehit Tevhit Akkan Anaokulu Rehberlik servisi Kasım ayında tüm öğrencilere Kişisel sınırlar, evimiz, özel eşyalarımız ortak eşyalarımız, bedensel sınırlarımız, özel alanlarımız, hayır diyebilme, kendini koruma konusunda sınıf bazında bilgilendirip konuyu pekiştirmek amaçlı "bedenim benim bedenime dokunma " ve "onay" isimli videolar izlettirilmiştir.

KAYNAK: İstismar Ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel Ve Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi, Meltem Can Özcan Yüksek Lisans Tezi

<http://www.onlineanne.com/>

